

เงื่อนไขวัฒนธรรมในกระแสการเปลี่ยนแปลง*

เสน่ห์ จามริก

สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา-อีสาน

เมื่อไม่กี่วันมานี้ รองเลขาธิการคณะกรรมการราชบัณฑิตยสถาน ได้ออกมาแถลงถึงเรื่องการบัญญัติศัพท์ใหม่ เพื่อให้เหมาะสมกับคำว่า “Globalization” ซึ่งโดยสรุปแล้ว คณะกรรมการบัญญัติศัพท์ของราชบัณฑิตยสถานได้ตกลงคัดเลือกให้ใช้คำว่า “โลกาภิวัตน์” แทนคำว่า “โลกาภิวัตร์” ทั้งนี้ โดยถือเอาจากรากศัพท์สันสกฤต “โลกาภิวัตน์” มีความหมายว่า “การแผ่ถึงกันทั่วโลก การเข้าถึงโลก การเอาชนะโลก” ส่วนคำว่า “โลกาภิวัตร์” ซึ่งมีที่ใ้ช้อยู่ในพระไตรปิฎก หมายถึง “การประพุดติดตามโลก” นอกจากศัพท์ ๒ คำที่ว่านี้แล้ว ยังมีผู้รู้ เสนอผ่านคอลัมน์ “ข้างวัด” ในหนังสือพิมพ์สยามรัฐ (๒๗ ตุลาคม ๒๕๓๗) ให้ใช้คำว่า “โลกาภิวัฏ” ซึ่งแปลว่า “ความเป็นสภาพกลมๆ หมุนตามโลก” และเจ้าของคอลัมน์ คือ “ประสก” ก็ออกจะเห็นด้วยว่า ตรงกับคำอังกฤษ “Globalization” โดยแยกคำว่า Global หมายถึง อะไรที่มีลักษณะกลมๆ ตรงกับคำบาลีว่า วัฏฏโก โลโก แปลว่า โลกกลม

ในทัศนะของผู้เขียน ปัญหาไมใช่จะมาตุติลงที่การตัดสินใจเลือกใช้คำใดคำหนึ่ง หากแต่ยังมีประเด็นอันเป็นแก่นสารสำคัญที่จะต้องทำความเข้าใจกัน บทความสั้นๆ ชิ้นนี้ นับเป็นความพยายามส่วนหนึ่งเพื่อจุดประสงค์เช่นว่านี้

วัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลง กับปัญหาเชิงคุณค่า

ผู้เขียนเองไม่ได้มีความรู้สันทัดในเรื่องของรากศัพท์บาลีสันสกฤต ก็ต้องขอยกให้เป็นภาระหน้าที่ของผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญจะว่ากันไป เป็นแต่ว่า นอกเหนือไปจากประเด็นถกเถียงกันในแง่ของศัพท์แสงถ้อยคำแล้ว กระแสความสนใจในเรื่องนี้ ยังมีนัยสำคัญยิ่งในเชิงวัฒนธรรม คุณค่า และวิถีชีวิตของเราทั้งหลายผู้ได้ชื่อว่าเป็นสัตว์ผู้ประเสริฐ และเป็นเรื่องซึ่งสมควรจักได้ช่วยกันคิดค้นทำความเข้าใจต่อๆ กันไป ด้วยเหตุนี้ ก่อนอื่นจึงต้องขอแสดงความไม่เห็นด้วยกับทัศนะท่าทีของบรรดานักปราชญ์ราชบัณฑิตที่มองประเด็นปัญหากันอย่างยึดติดอดีตตา ซึ่งไม่ชวนให้เกิดการ

*เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง " วัฒนธรรมกับสังคมไทยในกระแสการเปลี่ยนแปลง " จัดโดย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ และ TOYOTA FOUNDATION ระหว่างวันที่ ๑๕-๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๓๗ ณ โรงแรมฮอติลเคย์ฮอนน์ จังหวัดหนองคาย

ร่วมคิดค้นแสวงหากันอย่างสร้างสรรค์เลย ดังเช่นที่ปรากฏคำสัมภาษณ์ได้ตอบกันในหน้าหนังสือพิมพ์ ผู้จัดการรายวัน (๒๖ ตุลาคม ๒๕๓๗)

ดร.บุญพวกษ์ จาตุมาระ (นายกราชบัณฑิตยสถาน) : “อันนี้ต้องเข้าใจด้วยว่าคำว่า **โลกานุวัตร** เป็นภาษาที่เราใช้กันอยู่ในทางศาสนา มีในพจนานุกรมมานาน เต็มทีแล้ว

“ ท่านชัยอนันต์ ท่านไปเจอคำว่า Globalization เข้าก็ไปพลิกพจนานุกรม แล้วไปเจอคำว่า โลกานุวัตร ท่านก็เลยชอบใจก็เลยเอามาใช้แล้วบอกว่าเป็น Globalization มันผิดตรงนี้ล่ะครับ เพราะฉะนั้นคำว่า โลกานุวัตร จึงไม่ตรงกับคำว่า Globalization ในภาษาอังกฤษ”

ดร.ชัยอนันต์ สุมทวนิช (ราชบัณฑิต) : “ ผมไม่ได้คัดค้าน เพราะใครจะทำอะไร ก็เป็นเรื่องของเขา แต่ผมก็จะใช้คำว่า “โลกานุวัตร” หรืออาจจะเป็น “โลกานุวัต ” อย่างที่ผมใช้ของผมอยู่ต่อไป เพราะผมคิดของผมขึ้นมาเอง คุณบุญพวกษ์ เข้าใจผิดคิดว่าผมเปิดเอาจากพจนานุกรม แล้วใช้ผิดความหมาย ”

ในระดับสื่อมวลชน ซึ่งนับวันจะมีบทบาทสำคัญยิ่งๆ ขึ้นต่อการศึกษาหาความรู้ของสาธารณชนในยุคข้อมูลข่าวสาร ทักษะเท่าที่ก็จะสุดโต่งน้อมรับศัพท์บัญญัติกันโดยปราศจากข้อกังขาใดๆ สมกับที่นักวิชาการฝรั่งเศสหนึ่งเคยตั้งสมญาสังคมไทยไว้ว่า เป็นสังคมราชการ ดังเช่นที่มีคอลัมน์หนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งถึงกับพาดหัวตัดสินเอาไว้อ่อนเลยว่า “ลาก่อน.. โลกานุวัตร” ! (ไทยรัฐ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๓๗) ซึ่งคงจะแปลความได้ว่า “โลกานุวัตร” กลายเป็นคำไม่ถูกต้องไปแล้ว คำที่ถูกและตรงภาษาฝรั่งเศสคือ “โลกาภิวัตน์” เพราะว่าทางราชการบอกว่าเป็นเช่นนั้น เช่นนั้น ! ไม่ทราบว่าจะอย่างไรเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทยด้วยหรือเปล่า ? และถ้าเป็นเช่นนั้น บทบาทของสื่อมวลชนในการพัฒนาเปลี่ยนแปลงก็เป็นสิ่งน่าคิด รวมทั้งบทบาทของกลุ่มชน “ผู้มีการศึกษา” อื่นๆ ด้วย

ประเด็นก็คือว่า สำหรับในกรณีเกี่ยวเนื่องกับศัพท์ ๒ คำนี้ ทั้งสองฝ่ายต่างมีส่วนถูกและมีส่วนคลาดเคลื่อนด้วยกันทั้งคู่ ปัญหาอยู่ที่ว่า ต่างฝ่ายจะใช้ภูมิปัญญาที่จะช่วยกันมองและเข้าใจให้ทะลุถึงสภาพความเป็นจริงกันหรือไม่ อย่างไร เปรียบเสมือนด้านหัวและด้านก้อย ซึ่งประกอบกันขึ้นเป็นเหรียญอันเดียวกัน ปัญหาวิวาทะเรื่อง “โลกาภิวัตน์” กับ “โลกานุวัตร”

นี่ทำให้หวนนึกถึงสมัยผู้เขียนยังเรียนหนังสือที่โรงเรียนเตรียมปริญญา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และการเมือง ได้อ่านนิทานภาษาอังกฤษเรื่องอัศวินขาวกับอัศวินดำ ทั้งสองต่างควมม้าคู่ชีพมาจากทิศทางตรงกันข้ามกัน ต่างมาถึงจตุรัสแห่งหนึ่งมีอนุสาวรีย์ตั้งตระหง่านอยู่ตรงข้างหน้า อัศวินขาวก็อุทานด้วยเสียงอันดังตามวิสัยของอัศวินใหญ่โตว่าแผ่นจารึกเป็นสีทองอร่ามงามยิ่งนัก ส่วนอัศวินดำกลับโต้แย้งว่า ไม่ใช่ ไม่ใช่สีทอง หากแต่เป็นสีเงินซึ่งงดงามตระการตายิ่งนักในทำนองเดียวกัน ทั้งสองอัศวินได้แย่งวิวาทะกันรุนแรงขึ้นๆ จนถึงกับรีเข้าต่อกัน ต่างได้รับบาดเจ็บสาหัสด้วยกันทั้งคู่ ครั้นเห็นคเหน้อยหนักเข้า ต่างก็โซซัดโซเซไปมาในบริเวณอนุสาวรีย์นั้น เพียงครู่เดียวต่างก็ได้พบว่า แผ่นจารึกที่ถกเถียงกันอย่างเอาเป็นเอาตายนั้น ที่แท้ก็มีทั้งสีเงินและสีทอง เพียงแต่อยู่คนละด้านเท่านั้นเอง นิทานเรื่องนี้จะสอนให้เราเรียนรู้อะไรขึ้นมาบ้างนั้น ก็ขอให้อยู่ใน

วิจารณ์ตามอัชฌาศัยของผู้อ่าน

ฉันใดก็ฉันนั้น ในเรื่องของกระแสการเปลี่ยนแปลงอันเป็นธรรมดาของชีวิตและโลก และในกฎของความเป็นธรรมคานี้เองที่ความคิด ความเชื่อ และการกระทำของมนุษย์ได้เข้ามีส่วนเกี่ยวข้องเป็นแรงผลักดันและขับเคลื่อนที่สำคัญยิ่ง ประวัติศาสตร์การปฏิวัติทาง วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีเป็นเครื่องชี้วัดถึงความเป็นจริงข้อนี้ เราพูดกันมามากโดยเฉพาะในแวดวงวิชาการไทยถึงกระแสการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงคลื่นลูกที่หนึ่ง สอง สาม ดังที่ แอลวิน ทอฟเฟลอร์ ได้พรรณนาไว้ จนตามมาด้วยกระแสคลื่นลูกที่สี่ในปัจจุบันนี้อันเป็นยุคทำลายตนเองของมนุษย์ใน ความปรวิวัตของ นพ.ประเวศ วะสี แต่เรามักโน้มเอียงที่จะยึดถือเอาสิ่งเหล่านี้เป็นเสมือนกฎ แห่งความเที่ยงแท้แน่นอน ซึ่งไม่อาจหลีกเลี่ยงได้โดยตลอด เรายังไม่รู้จักที่จะแยกแยะระหว่างกฎแห่ง ความเปลี่ยนแปลงอันพึงมีอยู่ และเป็นไปตามธรรมดาของชีวิตและโลก กับประเด็นปัญหาความเป็นจริงอีกด้านหนึ่งที่ว่า การเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากน้ำมือการกระทำของมนุษย์เอง จะพึงมีการกำกับควบคุมให้เป็นไปในทางสร้างสรรค์กันอย่างไร แทนที่จะปล่อยให้เป็นการลิดรอนทำลาย อย่างเช่นที่กำลังเป็นอยู่ขณะนี้ ในแต่ละจังหวะขั้นตอนของการพัฒนาเปลี่ยนแปลงชีวิตมนุษย์และ สังคมจะเข้าสู่จุดทางสองแพร่งเสมอ ในอันที่จะเลือกเอาระหว่างแนวทางที่สร้างสรรค์ หรือว่า ลิดรอนทำลาย

ในประเด็นตรงนี้เอง ที่คำศัพท์อย่างเช่น “โลกาภิวัตน์” และ “โลกานุวัตร” เข้ามา มีส่วนผูกพันอยู่กับปัญหาวิวินิจฉัยเชิงคุณค่า และวัฒนธรรม ในฐานะที่ผูกพันอยู่โดยตรงกับความคิด ความเชื่อ และการกระทำของมนุษย์ แล้วการกระทำของมนุษย์ก็มีใช่จะเป็นเพียงเรื่องของเฉพาะ ส่วนบุคคลหรือปัจเจกเท่านั้น หากแต่ในขณะเดียวกันยังส่งผลกระทบต่อให้เกิดปัญหาสัมพันธ์ภาพ ทางสังคมขึ้นระหว่างผู้กระทำและผู้ถูกกระทำ หรือรับผลการกระทำนั้นๆ เมื่อมองจากแง่ของความ เป็นจริงสองด้านเช่นนี้แล้ว ทั้งคำว่า “โลกาภิวัตน์” และ “โลกานุวัตร” จึงให้ความหมายอยู่ใน

ตัวเอง รวมทั้งมีส่วนเสริมและเกี่ยวเนื่องต่อกัน ความหมายของคำแรกเน้นตรงที่ “การเอาชนะโลก” หรืออีกนัยหนึ่งเป็นฝ่ายกระทำ ในขณะที่คำหลังให้ความหมายถึง “การประพุดิตตามโลก” หรืออีกนัยหนึ่ง เป็นฝ่ายถูกระกระทำ สรุปลแล้วกระแสดการเปลี่ยนแปลงของโลกซึ่งอุบัติขึ้นสืบเนื่องจากการปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในประวัติศาสตร์อันยาวนานของมนุษย์ จึงมิใช่เป็นแต่เพียงปรากฏการณ์หมุนเวียนตามสภาพกลมๆ ตามธรรมชาติทางกายภาพของโลก เท่านั้น หากยังมีส่วนสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับความคิดและการกระทำของมนุษย์ดังกล่าวข้างต้น

ความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างความคิดกับการกระทำ ฟังเป็นที่เข้าใจได้ ดังที่ยืนยันเป็นหลักวิเคราะห์ไว้อย่างรัดกุม ในพุทธศาสนาที่ว่า “ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จแล้วด้วยใจ” และใจหรือความคิดของมนุษย์นี้เองก็มิได้อุบัติขึ้น หรือมีอยู่ดำรงอยู่ในสูญญากาศ หากแต่เป็นผลขององค์ความรู้ อันประมวลขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตของคนในสังคม และทั้งหมดประกอบกันเป็นภาพรวมของความรู้ ความเชื่อ และค่านิยม รวมทั้งเทคนิคต่างๆ ซึ่งโชมัส คุณ นักฟิสิกส์ รวมเรียกว่า “กระบวนทัศน์” (paradigm) อันเป็นตัวกำกับการกระทำและกระแสดการเปลี่ยนแปลงทั้งหลายในชีวิตสังคมนมนุษย์

รวมความแล้ว กระแสดการเปลี่ยนแปลงของโลก จึงมีนัยเป็นทั้งด้าน “โลกาภิวัตน์” และด้าน “โลกานุวัตร” ศัพท์ทั้งสองคำใช้ได้ เพียงแต่ในความหมายที่แตกต่างกันตามกาลเทศะดังกล่าว ข้อสำคัญที่พึงตระหนักกันไว้เสมอ ก็คือว่า เรื่องของกระแสดการเปลี่ยนแปลงโลก มิใช่เป็นเพียงแต่เรื่องของการหมุนเวียนเปลี่ยนไปอย่างเป็นกลาง และปลอดจากนัยเชิงคุณค่า ทำนองเดียวกันกับที่วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอันเป็นตัวขับเคลื่อนกระแสดการเปลี่ยนแปลงมิใช่เรื่องของความเป็นกลาง และปลอดจากนัยเชิงคุณค่าอย่างที่อยากจะอ้างอิงกันนัก ประเด็นอยู่ที่ว่า เราจะแยกแยะทำความเข้าใจถึงกระแสดการเปลี่ยนแปลงตามความเป็นจริงกันอย่างไร นอกเหนือไปจากข้อถกเถียงยึดติดกันในเรื่องของศัพท์แสงอันปราศจากชีวิต

วัฒนธรรม “เอาชนะโลก”

สังคมวัฒนธรรมไทย ก็เป็นเช่นเดียวกันกับวัฒนธรรมนอกตะวันตกอื่นๆ ได้ตกเป็นเป้าของการหมายครองจากมหาอำนาจอุตสาหกรรม ประวัติศาสตร์จักรวรรดินิยมในฐานะ “ฝ่ายกระทำ” และอาณานิคมในฐานะ “ฝ่ายถูกระกระทำ” เป็นเรื่องที่ซาบซึ้งกันโดยทั่วไปอยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องกล่าวซ้ำอะไรอีกในที่นี้ เมื่อมองย้อนไปในประวัติศาสตร์ช่วงศตวรรษครั้งที่ผ่านมาก็ย่อมจะเห็นกันได้ว่ากระบวนกร “โลกาภิวัตน์” และ “โลกานุวัตร” มิใช่เป็นของใหม่อะไรเลย

หากได้อุบัติขึ้นและดำเนินอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอดตราบเท่าทุกวันนี้ แม้ว่ารูปแบบหน้าตา และวิธีการจะได้ปรับเปลี่ยนไปตามสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือปรับเปลี่ยนจากยี่ห้อ “จักรวรรดินิยม” มาเป็นยี่ห้อ “ระเบียบโลกใหม่” ซึ่งก็ยังคงวัฒนธรรมและจิตวิญญาณของ “ฝ่ายกระทำ” ผู้ครองอำนาจเหนือ “ฝ่ายถูกกระทำ” ดังเช่นที่เคยเป็นมาแต่ดั้งเดิม ไม่เปลี่ยนแปลง

มองในแง่ของความเป็นจริงข้อนี้แล้ว การที่คิดอ่านนำเอาศัพท์ภาษาไทยมาให้ได้ ขบคิดกันคือ ทั้ง “โลกาภิวัตน์” และ “โลกาภิวัตร์” จึงนับเป็นคุณประโยชน์อย่างเอนกอนันต์ อย่างน้อยก็ช่วยให้เกิดสังวรและรู้จักแยกแยะกันเสียบ้างว่า อะไรเป็นอะไร และสังคมวัฒนธรรมไทย ต้องตกอยู่ในสถานะตกต่ำอย่างไร ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงของโลก แล้วเรื่องของความตกต่ำ ทางสังคมวัฒนธรรมก็ไม่ใช่เป็นแต่เพียงเรื่องของรูปแบบศิลปประเพณีสวยๆ งามๆ เท่านั้น หากยัง กินความเข้าไปถึงเศรษฐกิจการเมือง และจิตวิญญาณของประชาชนคนไทยโดยรวม ศัพท์ ภาษาอังกฤษ “Globalization” ที่ดูจะนิยมชมชื่นกันนักหนา ใช้กันคำๆ เดียว แต่ก็ตีขลุมชวนให้ เห็นดีงามกันไปหมด ช้ำยังมีทั้งบรรดา “ผู้รู้” และสื่อมวลชนค่ายโลกาภิวัตร์พากันเป็นลูกคู่เสนอ สอนจนขานรับกันอย่างสนิทแน่นแฟ้น แสดงให้เห็นถึงสภาวะความแปลกแยก ที่กำลังอุบัติขึ้นอย่าง น่ากลัว ภายในสังคมวัฒนธรรมไทยของเราเอง รัฐไทยไม่ได้หายไปไหนเลยอย่างที่ ดร.เกษียร เตชะพีระ กล่าวขวัญถึงในบทความชุดเรื่อง “รัฐศาสตร์ไทยยุคโลกาภิวัตร์..ศาสตร์ที่นับวันไร้รัฐ” เป็น แต่ว่า “โลกาภิวัตร์” ของ “ฝ่ายถูกกระทำ” คือสังคมวัฒนธรรมไทยได้พัฒนาเข้าถึงจุดที่ชนชั้นนำ ของไทยเราเองกำลังแปลกแยกตนเองรวมเข้ากับวัฒนธรรมฝ่าย “เอาชนะโลก” กระทำการต่อ มวลชนคนไทย และสิ้นแผ่นดินอันประเสริฐค่ามิได้ นี่ก็เป็นสภาวะอีกด้านหนึ่งของโลกาภิวัตร์ไทย ซึ่งยังจะต้องขยายความกันอีกในตอนหลัง

ในเมื่อ “โลกาภิวัตน์” หรืออีกนัยหนึ่งวัฒนธรรม “เอาชนะโลก” กำลังแผ่ขยาย ลูกกลมแพร่เชื้อก่อหวอดขึ้นถึงภายในชาติบ้านเมืองเช่นนี้ จึงน่าที่เรารู้จักกับ เรื่องของ “โลกาภิวัตน์” กันบ้างตามสมควร ก่อนที่จะวกกลับมาพิจารณาถึงเนื้อหาสาระของ โลกาภิวัตร์ จากแง่มุมของสังคมวัฒนธรรมไทยในฐานะเป็นฝ่ายถูกกระทำ

ความจริงมีอยู่ว่า แนวทางและแบบแผนการพัฒนาเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย นับตั้งแต่เข้าสู่ยุคเปลี่ยนแปลงให้ทันสมัย และต่อเนื่องมาสู่ยุคเร่งรัดพัฒนาในปัจจุบัน ล้วนแต่อาศัย รากฐานความคิดอันมีต้นกำเนิดมาจากวัฒนธรรมวิทยาศาสตร์ และอุตสาหกรรมอันบิดเบือนแปลก แยกของตะวันตกเป็นหลักใหญ่ นี่เป็นเรื่องของประวัติศาสตร์อันมีมายาวนานของอารยธรรม ตะวันตกหลังจากการปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งน่าจะได้มีการศึกษาหาความเข้าใจ

กันอย่างถ่องแท้เสียทีในแวดวงวิชาการ และปัญญาชนไทย ไม่ใช่จะเอาแต่มีวาทะถ้อยคำกัน
อะไรๆ ที่เป็นตะวันตกไปเสียหมด อย่างที่เป็นอยู่ ที่กล่าวเช่นนี้ ไม่ใช่จะมาชักชวนให้พากันปฏิเสธ
หรือต่อต้านทุกสิ่งทุกอย่างของตะวันตก หามิได้เลย เป็นที่ยอมรับกันอยู่แล้วว่า อารยธรรมตะวันตก
เป็นบ่อเกิดส่วนสำคัญของความสำเร็จและก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และวิทยาการของโลก แต่ใน
ขณะเดียวกัน ภายใต้อำนาจความสำเร็จและก้าวหน้าอันนั้นเอง ก็ต้องถูกกำกับไว้ด้วยวัฒนธรรมการเรียนรู้ ซึ่ง
ยังผลให้เกิดองค์ความรู้และโลกทัศน์ที่แยกส่วน เสมือนหนึ่งว่าโลกเป็น เพียงเครื่องยนต์ กลไกอัน
ประกอบไปด้วยชิ้นส่วนต่างๆ ที่แยกแยะออกจากกันได้ ในประการสำคัญ องค์ความรู้และโลกทัศน์
เช่นกันนี้ ยังอิงอาศัยอยู่กับหลักความคิดทางทฤษฎีที่ผิดๆ อีกอย่างน้อย ๓ ประการใหญ่ๆคือ

◇ในประการแรก ลัทธิความเชื่อที่ว่า มนุษย์เป็นนายเหนือธรรมชาติ และโดยนัยนี้
ธรรมชาติจึงเท่ากับถูกตีค่าลงเป็นเพียงวัตถุหรือแหล่งวัตถุดิบที่มีอยู่สำหรับนำมาใช้เพื่อสร้างผล
กำไรสูงสุดให้กับบรรดานักลงทุนทั้งหลาย ซึ่งเป็นที่เรียกขานอย่างโก้หรูในเชิงวิชาการว่า “การ
จำริญเติบโตทางเศรษฐกิจ” และ “ตลาดเสรี”

◇ประการที่สอง ทฤษฎีวิวัฒนาการของชาร์ล ดาวิน เกี่ยวกับ “ความอยู่รอดของผู้
แข็งแรงเหมาะสมที่สุด” ถูกนำมาใช้เป็นข้ออ้างเชิงวิทยาศาสตร์สนับสนุนให้เกิดความหลงเชื่อ
ทางสังคมวัฒนธรรมว่า ในเวทีการแข่งขันช่วงชิง ใครก็ตามที่อยู่รอดย่อมเป็นผู้แข็งแรงและ
เหมาะสมที่สุด ซึ่งทั้งหมดถือเป็นกระบวนการคัดเลือกตามกฎธรรมชาติ และเพราะฉะนั้นจึงเป็น
สิ่งที่ดีชอบธรรมและไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ทั้งหมดนี้ เมื่อแปลความออกมาสู่ภาคปฏิบัติทางธุรกิจแล้ว ก็
หมายความว่า กลุ่มผู้ที่ร่ำรวยและทรงอำนาจที่สุดเท่านั้นที่เป็นผู้แข็งแรงเหมาะสมและควรแก่การยก
ย่องเชิดชูที่สุด ในขณะที่มวลชนที่อ่อนแอและอยู่นอกภาคอุตสาหกรรมจะต้องถูกขจัดออกไป
หรือไม่ก็ต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจครอบครองของผู้ที่แข็งแรงเหมาะสมที่สุด

◇และประการที่สาม การเอาชนะเหนือทั้งธรรมชาติและเพื่อนมนุษย์ ประกอบกัน
ให้พื้นฐานความคิดผิดๆ เกี่ยวกับความหมายของสิ่งที่เรียกว่า “ความก้าวหน้า” ซึ่งตามนัยแห่ง
ความคิดเช่นว่านี้ ความเสื่อมทรามที่บังเกิดต่อธรรมชาติก็ดี และการใช้อำนาจครอบครองเหนือชีวิต
มนุษย์ที่ล้ำหลังกว่าก็ดีกลายเป็นเรื่องที่ถูกต้องและชอบธรรม ทั้งในแง่ของวิทยาศาสตร์และศีลธรรม

หลักวิชาการและความคิดความเชื่ออันผิดเพี้ยนเช่นว่านี้ ยังคงสืบทอดต่อเนื่องกัน
มาจนถึงปัจจุบัน และมีที่ท่าว่าจะเป็นตัวกำกับการพัฒนาเปลี่ยนแปลงอยู่ต่อไปว่าอย่างไรไม่มีที่สิ้นสุด

ทั้งหมดเหล่านี้ คงจะพอช่วยชี้ให้เห็นถึงว่า แนวนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาที่มุ่งเพื่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นเป้าหมายหลัก ดังที่กระทำกันอยู่ทุกวันนี้ นั้น เป็นไปเพื่ออะไรกันแน่และจะส่งผลกระทบต่อร้ายแรงอย่างไร ต่อทั้งเพื่อนมนุษย์และธรรมชาติ แม้แต่สันตปาปาจอห์น โพล ที่สอง องค์ปัจจุบันเอง ก็ยังทรงเตือนให้ตระหนักถึงภัยคุกคามของ “ลัทธิทุนนิยมสุดขั้ว” และกลไกตลาดอย่างที่กำลังเชิดชูบูชากันอยู่ทั่วโลกขณะนี้

วัฒนธรรม “ประพฤติกตามโลก”

ศาสตราจารย์มิลตัน ฟรีดแมน แห่งมหาวิทยาลัยชิคาโก ผู้ได้รับการยกย่องว่าเป็นเจ้าตำหรับลัทธิทุนนิยมปัจจุบัน เคยกล่าวเอาไว้ถึงว่า ระบบทุนนิยมจำเป็นต้องอาศัยสัญชาตญาณความโลภของมนุษย์เป็นแรงกระตุ้นผลักดัน ประเด็นอยู่ที่ว่าจะต้องจัดระเบียบองค์การสังคมกำกับควบคุมให้สัญชาตญาณความโลภอยู่ในความสมดุล ความข้อนี้อาจฟังดูสมเหตุสมผลดี เพราะถึงอย่างไรเสีย ความโลภ โกรธ หลง ก็มีติดตัวอยู่ในธรรมชาติมนุษย์เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ก็สมควรจะได้รับการกระตุ้นส่งเสริมให้เป็นแรงพลังเร่งการเติบโตสูงสุดทางเศรษฐกิจ เพื่อว่าจะได้มีโอกาสตัดดวงผลประโยชน์ และความสุขสะดวกของชีวิตอย่างเต็มกำลังความสามารถสูงสุดของมนุษย์ ความโลภ การแข่งขันช่วงชิง ความอยู่รอด และปัจเจกนิยมตามแบบฉบับตัวใครตัวมัน จึงเป็นเกณฑ์วัดคุณค่าของสังคมโลกภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ หรือวัฒนธรรมเอาชนะโลกในทุกวันนี้

ถ้าเราไม่ถึงกับยึดติดอยู่ในเรื่องของอัตตาและอำนาจผลประโยชน์กันจนเกินไปแล้ว คงจะไม่เป็นการยากที่จะมองเห็นได้ว่า ลัทธิเศรษฐกิจการเมืองเช่นนี้เป็นตรรกะที่มุ่งเห็นแก่ประโยชน์สูงสุดเฉพาะตัว เฉพาะหน้าในปัจจุบัน ขาดความคำนึงถึงหลักประโยชน์สุจริตร่วมของเพื่อนมนุษย์ และความยั่งยืนของธรรมชาติแวดล้อม ดังนั้น จึงไม่อาจทำหน้าที่เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ ถ้าพึ่งทุนนิยมเอง อาจไม่ถึงกับสุดขั้วสุดโต่งเช่นนี้ หากแต่ว่าเป็นเรื่องของทุนนิยมที่ตกอยู่ภายใต้กระแสวัฒนธรรมอุตสาหกรรมนิยม อันเป็นผลสืบเนื่องมาแต่การปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ดังกล่าวข้างต้น

ทั้งหมดนี้ คือสภาวะของโลกาภิวัตน์ กล่าวคือสภาวะของฝ่ายถูกกระทำตามที่เป็นอยู่ และกำลังจะยิ่งทวีความเข้มข้นรุนแรงในสังคมไทยปัจจุบันนี้ โดยนัยนี้ โลกาภิวัตน์ หรือประพฤติกตามโลก จึงไม่แตกต่างอะไรกับการเข้าสู่กระแสของความเป็นอาณานิคมทางวัฒนธรรมนั่นเอง ในสังคมไทยเรา เรามีความภาคภูมิใจกันนักหนาในความเป็นไทและในภูมิปัญญาสามารถช่วยให้ประเทศชาติรอดพ้นจากความเป็นอาณานิคมของมหาอำนาจตะวันตก แต่เราไม่สู้จะเฉลียวหรือ

ตระหนักกันว่า โดยแท้จริง สถานะทางเศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรมของไทยเรา ก็ไม่ได้แตกต่างไปจากประเทศเพื่อนบ้านของเราเท่าไรนัก ข้อนี้ได้มีงานเขียนทางวิชาการให้บรรดาธิบายกันอย่างกว้างขวางอยู่แล้ว จะไม่ขอกล่าวซ้ำอะไรให้มากไปกว่านี้ ถึงอย่างไร ในยุคจักรวรรดินิยมอันเป็นช่วงที่โลกาภิวัตน์ยังไม่ได้แผ่ขยายถึงขั้นทะลุทะลวงทางเศรษฐกิจกิจลงไปถึงชนบทอย่างเบ็ดเสร็จ สังคมวัฒนธรรมไทยก็ยังพอจะมีภูมิคุ้มกันด้านการครอบงำทางวัฒนธรรมอยู่พอสมควร ประกอบด้วยแรงกระแสนิยมในภูมิภาคเอเชียช่วยเป็นแรงสกัดกั้นอยู่ แต่ครั้งนมาหลังสงครามโลกครั้งที่สอง จักรวรรดินิยมเดิมได้จำแลงแปลงกายมาเป็น “ระเบียบเศรษฐกิจระหว่างประเทศใหม่” และต่อมาตั้งชื่อกันให้กระต๊วคึกคึกขึ้นว่า “ระเบียบโลกใหม่” พร้อมกับการเร่งรัดพัฒนาอุตสาหกรรมผ่านจากช่วงทดแทนการนำเข้ามาสู่เพื่อการส่งออก การลงทุนทั้งไทยและต่างประเทศสัมพันธ์เชื่อมโยงกันกว้างขวางและเข้มข้นขึ้น เกิดเครือข่ายโยงโยงของกลุ่มทุน และชนชั้นกลาง ซึ่งขยายตัวอย่างรวดเร็ว ถึงตอนนี้ภูมิคุ้มกันทางสังคมวัฒนธรรมไทยก็เริ่มหดหายไอย่างรวดเร็วจนในทำนองเดียวกัน สถานะความเป็นอาณานิคมทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญาที่เป็นที่กระจำงชัดขึ้นเป็นเงาตามตัวตามสภาวะความล่มสลายของชุมชนชนบท

ถึงตรงนี้ อาจมีคำถาม ๒ ประการ เกี่ยวกับปัญหาความเป็นอิสระทางวัฒนธรรม และสิทธิมนุษยชนของไทย คือ ประการแรก เราจะสามารถจัดระเบียบองค์การสังคมเพื่อตีกรอบให้สัญชาติญาณความโลภของทุนนิยมอุตสาหกรรม อยู่ในความสมดุลได้หรือไม่ อย่างไร และคำถามอีกประการต่อมา เรายังสามารถฟื้นฟู และดำรงภูมิคุ้มกันทางสังคมวัฒนธรรมอันมีมาแต่อดีตขึ้นมาได้หรือไม่ อย่างไร ความจริงคำถาม-คำตอบ ๒ ด้านนี้เกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน และที่สำคัญก็คือ ทั้งสองด้านประกอบกันเป็นเงื่อนไขทางวัฒนธรรม ที่จะจรจรโลงภารกิจการพัฒนาให้ขึ้นไปอย่างยั่งยืน รวมทั้งกระจายสิทธิและประโยชน์สุขอันพึงมีพึงได้โดยถ้วนหน้า แทนที่สภาพความแตกแยกแบ่งภาคแบ่งส่วนเป็นปฏิปักษ์ต่อกันอย่างเช่นที่กระทำและถูกกระทำกันอยู่ในทุกวันนี้

ว่ากันถึงคำถามประการแรกเสียก่อน เกี่ยวกับการจัดระเบียบองค์การสังคมเพื่อรักษาความสมดุลของสัญชาติญาณความโลภของมนุษย์ภายใต้ทุนนิยมอุตสาหกรรม ในด้านนี้ ผู้เขียนออกจะสิ้นหวังจากโครงสร้างอำนาจสังคมนการเมืองไทย ซึ่งโน้มเอียงที่มุ่งแต่จะตอบสนองศูนย์อำนาจเศรษฐกิจโลกยิ่งๆ ขึ้น ตามลำดับ ทั้งนี้ในนามของ การค้าและตลาดเสรี ซึ่งจริงๆ แล้วตกอยู่ภายใต้อำนาจและอิทธิพลครอบครองของมหาอำนาจอุตสาหกรรมเพียงไม่กี่ประเทศ แนวโน้มเอียงเช่นว่านี้ เริ่มมีมาตั้งแต่ครั้งจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำการรัฐประหาร ขึ้นเถลิงอำนาจเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๐-๒๕๐๑ จากนั้นก็จัดการวางแผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเศรษฐกิจไปสู่ทิศทางของ โลกาภิวัตน์ พร้อมกันสร้างกำลังคนสาขาวิชาการต่างๆ เพื่อตอบสนองเป้าหมายที่ว่านี้ ระบบการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมจนถึงอุดมศึกษา เพื่อสร้างกำลังคนในสาขาวิชาต่างๆ ตลอดจนการให้

ทุนไปศึกษาและฝึกงานดูงานต่างประเทศ ก็ถูกหลอมให้คล้อยตามจุดมุ่งหมายทำนองเดียวกัน การดำเนินงานพัฒนาเศรษฐกิจภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์เป็นไปด้วยความราบเรียบภายใต้ร่มเงาของเผด็จการทหาร จนกระทั่งเมื่อกลุ่มทุนและชนชั้นกลางภาคเอกชน ขยายตัวเติบโตใหญ่ขึ้นกลายเป็นพลังแข็งข้อต่อต้านทั้งเผด็จการทหาร และอำนาจนิยมของระบบราชการ เหตุการณ์อย่างเช่น ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ตลอดมาถึง “พฤษภาทมิฬ” เมื่อ ๒-๓ ปีที่แล้ว เป็นภาพสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจภายในสังคมวัฒนธรรมไทย กำลังคนจากกลุ่มทุน สถาบันการเงิน การธนาคาร นักบริหาร “มืออาชีพ” ตลอดจนกลุ่มขุนนางนักวิชาการ เริ่มก้าวเข้าสู่กระบวนการทางการเมือง และเวทีอำนาจแผ่ขยายออกไปตามลำดับ เป็นการตอกย้ำความต่อเนื่องในทิศทาง การพัฒนาเศรษฐกิจไทยเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับกระแสโลกาภิวัตน์ จากศูนย์อำนาจภายนอก ดังที่บรรดานักเศรษฐศาสตร์ชั้นนำของไทย มักอุปมาอุปมัยอยู่เนืองๆ ว่า เปรียบเสมือนฝูงห่านที่บินตามๆ กันไป เริ่มจากญี่ปุ่นเป็นชาติแรกของเอเชีย ที่เจริญรอยตามตะวันตก จนสามารถไต่เต้าขึ้นสู่สถานะมหาอำนาจอุตสาหกรรมระดับโลก ถัดมาก็เป็นกลุ่มประเทศอุตสาหกรรมใหม่อย่างเช่น เกาหลี ใต้หวัน ฮองกง และสิงคโปร์ ประเทศไทยเราก็ตั้งตนเป็นฝูงห่านที่กำลังบินไปในทิศทางสู่เป้าหมายอันเดียวกัน

ทั้งหมดนี้ประกอบเป็นโลกทัศน์ ภายในแวดวงของกลุ่มชนชั้นนำตามแบบฉบับของวัฒนธรรมโลกาภิวัตน์ กล่าวคือ มุ่งแต่ประพฤติกล้อยตามแทบทุกสิ่งทุกอย่างที่กำหนด และกำกับมาจากศูนย์อำนาจเศรษฐกิจการเมืองภายนอก ซึ่งกระทำการ “โลกาภิวัตน์” ในนามของ “ระเบียบโลกใหม่” เพื่อการแผ่ขยายและเอาชนะโลก แล้วในสัมพันธภาพของฝ่ายกระทำต่อฝ่ายถูกกระทำ ในยุคระเบียบโลกใหม่นี้ ก็แทบจะไม่จำเป็นต้องอาศัยใช้กำลังรุนแรงอะไรเสมอไป เนื่องจากว่าฐานความคิดความเชื่อได้รับการปลูกฝังอบรมมาเป็นอย่างดีแล้วจากระบบการศึกษาแผนใหม่ อันถือเป็น “สากล” ซึ่งชวนให้คนส่วนใหญ่ใฝ่ฝันแสวงหา

ตราบเท่าที่โครงสร้างอำนาจและกระบวนการตัดสินใจมุ่งแต่ตอบสนองศูนย์อำนาจภายนอกดังกล่าว ตรานั้น ความคาดหวังที่จะได้เห็นการจัดระเบียบองค์กรสังคม เพื่อรักษาคุณแห่งสัตยาตญาณความโลภของมนุษย์ ก็แสนจะริบหรี่เต็มที และแนวโน้มก็จะเป็นเช่นนั้น จากสภาพการณ์ที่สถาบันอำนาจรัฐ ได้ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลครอบครองของพลังธุรกิจการเงิน และนักบริหาร “มืออาชีพ” เกือบโดยสิ้นเชิงอยู่ในขณะนี้ พุศกัณท์ในภาษาเศรษฐศาสตร์ นี้คือราคาที่สังคมวัฒนธรรมไทยต้องจ่าย เพราะ “การประพฤติดตามโลก” ในหมู่ชนชั้นนำของไทยเราเอง

สำหรับคำถามลำดับถัดไปเกี่ยวกับภูมิคุ้มกันของสังคมวัฒนธรรมไทยต่อเชื้อไวรัสทางวัฒนธรรม ซึ่งชนชั้นนำเป็นผู้แพร่เข้ามานั้น นับเป็นเรื่องสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

โดยเฉพาะในยามที่โลกกำลังต้องเผชิญกับวิกฤตปัญหาความยากจน ความเสื่อมทรามของธรรมชาติ แวดล้อม ซึ่งเป็นผลจากการพัฒนาตามกระแสโลกาภิวัตน์ดังกล่าวมานั่นเอง และซึ่งนับวันจะทวีความรุนแรงยิ่ง ๆ ขึ้น ดังนั้น จึงเกิดกระแสแสวงทางเลือกการพัฒนาเพื่อความยั่งยืน และในจุดของการแสวงหาทางเลือกนี้ วัฒนธรรมชนบทน่าจะเป็นคำตอบส่วนหนึ่ง เท่าที่พอจะมองเห็นกันได้ ในท่ามกลางความมืดมน และซุลมุนวุ่นวายของการต่อสู้ขับเคลื่อนอย่างไม่ลดละบนเวทีเศรษฐกิจโลก ถึงตรงนี้ เราคงต้องทำความเข้าใจกันบ้างเล็กน้อยถึงคุณค่าความสำคัญของวัฒนธรรมชนบท ซึ่งต้องจำนนต่อกระแสเปลี่ยนแปลงตลอดมาทั้งภายใต้โลกาภิวัตน์ และโลกาภิวัตน์

ชนบทไทย ก็เช่นเดียวกันกับภูมิภาคเขตร้อนอื่น ๆ ของโลก ได้ชื่อว่า เป็นดินแดนแห่งวัฒนธรรมและศาสนประเพณีอันหลากหลาย แต่ทว่าในความหลากหลายนี้เอง แต่ละชุมชนต่างก็มีโลกทัศน์ร่วมกัน ซึ่งเป็นผลมาจากกระบวนการเรียนรู้ด้วยวิถีแห่งญาณ สามารถบรรลุถึงความรู้อย่างเป็นองค์รวม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหลักการความจริงที่ว่า คนเราล้วนแต่เป็นส่วนหนึ่งของจักรวาล และไม่อาจแบ่งส่วนแยกส่วนออกจากกันได้ ไม่ว่าจะ เป็นในเรื่องความสัมพันธ์ของมนุษย์ต่อธรรมชาติ หรือของมนุษย์ต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกันก็ตาม ความรู้ถึงความจริงอย่างเป็นองค์รวมเป็นสิ่งที่ฝังรากอยู่ในวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนชนบท ซึ่งสั่งสมกันมาเป็นเวลาอันยาวนานหลายชั่วคน พิศราหั้นในแง่นี้ วัฒนธรรมประเพณีจึงไม่ใช่เรื่องของความหลงเชื่อ หรือปราศจากความ เป็นเหตุเป็นผล หากแต่แฝงด้วยภูมิปัญญา และกระบวนการเรียนรู้อันทรงค่า พิธีข้อฟ คาปรี้านักฟิสิกส์ ได้ยืนยันเปรียบเทียบให้เห็นถึงว่า ทางด้านวิทยาศาสตร์ฟิสิกส์เองก็ต้องผ่านการปฏิบัติเปลี่ยนแปลงเชิงหลักคิดมาหลายต่อหลายครั้งในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ นี้ จึงได้ค้นพบถึงข้อจำกัดมากมายหลายประการในโลกทัศน์แบบกลไกและแยกแบ่งส่วนของยุคก่อน ทำให้สามารถล่วงรู้ถึงโลกทัศน์แบบนิเวศ ซึ่งมีส่วนละม้ายคล้ายคลึงเป็นอย่างมากกับโลกทัศน์ในวัฒนธรรมประเพณี หรือภูมิปัญญาพื้นบ้านของโลกซีกตะวันออก

ข้อค้นพบใหม่ทางวิทยาศาสตร์ฟิสิกส์ดังกล่าวนี้ เป็นเครื่องชี้ให้เห็นชัดเจนว่า บรรดาข้ออ้างอิงถึงความเป็นวิทยาศาสตร์และความชอบธรรมของโลกาภิวัตน์เพื่อ “การเอาชนะโลก” นั้น โดยแท้จริงได้ถูกหักล้างในเชิงทฤษฎีวิชาการมานานแล้ว เท่าที่ยังคงหลงเหลืออยู่คงเป็นแต่เพียงเรื่องของอัตตา และอำนาจผลประโยชน์เฉพาะหน้า เฉพาะตัวเท่านั้น อำนาจอันปราศจากฐานความชอบธรรม คือความเป็นจริง ย่อมไม่ต่างอะไรนักกับอำนาจดิบ และเพราะฉะนั้นย่อมไม่อาจที่จะจรรโลงชีวิตสังคมและโลกให้ยืนยงสถาพรอย่างแท้จริง ภายในกรอบสังคัมวัฒนธรรมแบบนี้ การศึกษา การวิจัย และพัฒนาตลอดจนกิจกรรมวิชาการทั้งหลาย รังแต่จะเป็นเครื่องตอกย้ำอวิชชา และมิฉชาติฐิ เป็นอันตรายต่อทั้งมนุษย์และธรรมชาติยิ่งๆ ขึ้นไป เป็นทวีคูณ ดังที่พอจะเห็นประจักษ์กันอยู่ในทุกวันนี้

ในท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ / โลกานุวัตร ซึ่งล้วนแต่มุ่งกระทำการครอบครอง อำนาจเหนือมนุษย์และธรรมชาตินี้เอง ก็ได้เกิดกระแสชุมชนท้องถิ่นเพื่อฟื้นฟูและพิทักษ์สิทธิอันมี มาในวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิม นับเป็นปรากฏการณ์ใหม่และแสดงออกในรูปแบบต่างๆ หลากหลาย อย่างเช่น สิทธิบรรพบุรุษ สิทธิชุมชนในผืนดิน น้ำ ป่า ฯลฯ สังคมไทยเรากำลังเข้ามาสู่กระแสชุมชนท้องถิ่นในทำนองเดียวกันนี้ จะเรียกว่ากระแสโลกในอีกระดับหนึ่งก็ได้ เป็นกระแส ของชุมชนชนชนบทผู้ยากไร้ ต้องการต่อสู้เพื่อความรอดอยู่ และมีนัยจินตนาการเชิงอนุรักษ์และ นิเวศควบคู่กันไป ถ้าจะมองจากแง่มุมของ “ระเบียบโลกใหม่” แบบตะวันตก ซึ่งคุ้นแต่อยากให้เห็น โลกทั้งโลกอยู่ภายใต้ระเบียบแบบแผนเดียวกันและพัฒนากันไปในแนวเส้นตรงเดียวกัน ดังฝูงห่าน ที่บินตามกันไปดังกล่าวข้างต้น กระแสชุมชนท้องถิ่นเช่นนี้ ก็อาจดูเป็นเรื่องของความไร้ระเบียบ ไม่ประพฤติตามโลก แต่ทว่าถ้าจะพิจารณาโดยถ่องแท้แล้ว นับเป็นกระแสพฤติกรรมที่สอดคล้องต่อ ความเป็นจริง ซึ่งย่อมมีความแตกต่างหลากหลายกันอยู่โดยธรรมชาติของโลกมนุษย์

จะอย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะเป็กระแสโลกหรือกระแสชุมชนท้องถิ่น รวมถึงกระแส ภูมิภาค ซึ่งกำลังก่อตัวขึ้นจากพัฒนาการทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยี ทั้งหมดเหล่านี้ไม่อาจแยกตัว โดดเดี่ยวออกจากกัน หากย่อมจะต้องปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ผลจะลงเอยในรูปใด จะเข้าไปในหนทาง ของการช่วงชิงขัดแย้งทำลาย หรือร่วมประสานเพื่อสร้างสรรค์นั้น ในที่สุดแล้ว ย่อมเป็นเรื่อง ของการเลือกและตัดสินใจของมวลมนุษย์เราเองทั้งสิ้น

ส่งท้าย

ความคิดครองโลกเป็นเรื่องที่มาแต่ดึกดำบรรพ์ แต่กระแสนวมโลกมีทางเป็นไปได้ และอุบัติขึ้นหลังจากการปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี พร้อม ๆ กันกับการแผ่ขยายตัวของ ทุนนิยม อย่างไรก็ตาม กระแสโลกก็ยังแตกต่างกันระกวางยุคจักรวรรดินิยม และยุค “ระเบียบโลก ใหม่” หลังสงครามโลกครั้งที่สอง ในยุคจักรวรรดินิยม เอกลักษณะของความเป็นรัฐเป็นชาติ ค่อนข้างเด่นชัดจากการแบ่งแยกระหว่างฝ่ายล่าอาณานิคม และฝ่ายผู้ถูกล่า จากแง่มุมของฝ่ายแรก

กระแสโลกก็คือ โลกาภิวัตน์ ส่วนโลกาภิวัตน์เป็นมุมมองของฝ่ายหลัง แต่ครั้นมาถึงยุค “ระเบียบโลกใหม่” ซึ่งกระบวนการศึกษาการเรียนรู้และวิชาการถูกทำให้เป็น “สากล” ขึ้น กลุ่มชนผู้ได้รับโอกาสทางการศึกษาเติบโตใหญ่ขึ้นสู่สถานภาพชนชั้นนำของประเทศ จากนั้นโดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้สากลที่ว่ามี เป็นเครื่องเชื่อมโยงชนชั้นนำของประเทศหรือชาติด้อยพัฒนาและกำลังพัฒนา ให้เข้าร่วมสังฆกรรมโลกาภิวัตน์ กล่าวคือ เข้าร่วมกระบวนการ “เอชณะโลก” ต่อมวลชนภายในชาติของตนเอง สถานภาพความเป็นรัฐยังคงดำรงอยู่ และยังคงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับกวาดต้อนทรัพยากร ทั้งมนุษย์และธรรมชาติ ให้เข้าสู่ภายใต้อำนาจครอบครองของศูนย์อำนาจเศรษฐกิจโลก ทั้งนี้ในนามของ “ระเบียบโลกใหม่” โดยนัยนี้ สถาบันอำนาจรัฐ จึงทำบทบาทหน้าที่เป็นหู เป็นตา ในฐานะบริวารของศูนย์อำนาจเศรษฐกิจการเมืองภายนอกเป็นหลักใหญ่ และนี่คือ เนื้อหาสาระอันคับแคบของประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนในโลกทัศน์ของทุนนิยมและชนชั้นกลางปัจจุบัน แต่นั่นก็หมายถึงว่า เรื่องของประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนยังไม่อาจยุติลงได้ หากยังจะต้องพัฒนาและขยายอาณาเขตออกไปอีกตามลำดับ มองในแง่นี้ กระแสชุมชนท้องถิ่นอาจจะสื่อความหมายอะไรบางอย่างที่เป็นคำตอบสำหรับอนาคต ก็เป็นไปได้

